

Apró közlemények.

A XI.-ik nemzetközi földrajzi kongresszus I. Fuad egyiptomi király kezdeményezésére 1925-ben Kairóban lesz.

(La Géographie 1922. VI.) Kéz A.

József királyi herceg a Magyar Földrajzi Társaság védnöke. A Magyar Földrajzi Társaság f. évi május hó 7-én ünnepelte 50 éves fennállását és ugyanakkor tartotta a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében, számos külföldi vendég és a diplomáciai terület jelenlétében József kir. herceg, az újonnan megválasztott védnök, székhelyét felolvasását *Fignig és Kenadsa* oázisokról.

Erdélyről értekezett a hamburgi földrajzi társaságban 1919. jan. 9.-én Dr. S. Schwarz. „A szászok mellett még a magyarok említendők, kik arra törekedtek, hogy a németseget tönkre tegyék; az utóbbi időben kevésbé voltak agresszívek, hogy a szászokat fegyvertársul megnyerjék a veszedelmesebb közös ellenség, az oláhok ellen.” (Mitt. G. Ges. Hamburg).

Erdélyben a megszállás óta két oláh tudományos társaság alakult: 1.) Felső-dácia természetbúvárainak társasága; 2.) A tiszta és alkalmazott tudományokat művelők társasága. A két társaság legújabbban „Kolozsvári Tudományos Társaság” (Société de Sciences de Cluj) néven egyesült.

(La Géographie 1922. V.) Kéz A.

Duna-Szaloniki csatorna. A szerb kormány elhatározta, hogy nagyobb hajók részére járható csatornát épít a Dunától Szaloniklig. A csatorna Kevevárától indul ki, a Morava völgyét kö-

veti, majd Köprülü közelében a Vardar völgyébe tér át. Hossza 600 km. Kevevár és a legmagasabb pont közötti magasságkülönbség 900 m, majdnem ugyanannyi Szaloniki felől is. A magasság leküzdésére 65 emelőzsilipre lesz szükség.

(La Géographie 1922. II.) Kéz A.

Mulatóhegy és Csikóhegy. (Csikóvár. Válasz egy kérdésre.) Mindkét hegy a budai Pills-csoportban fekszik, az első Bajna, a második Pomáz határában.

A Mulatóhegynek természetesen semmi köze a mulatáshoz (még e szó régi értelemben sem, akárcsak asoproni *Untató*-nak az untatáshoz, mert az mint kiderül „híd” volt, tehát „vontató”-nak olvasandó. Ezzel a helynévvel már a régiségben találkozunk: „innen húzódik a határ a *Moynmalatow* nevű dombig, melynek tetején kőből rakott határjel áll 1330” (Magyar Nyelv X. 2771), azaz *Moyn* (vagy *Woyn* u. o. 428) nevű birtokos *Malatója*, ill. *Mulatója*. Az Oklevélszótárban olvassuk: *Monmulató* (Bereg), *Munmulató* (Vas), *Mog* és *Mugmalató*.

Mona és *Muna* a régiségben személynév, *Mog* és *Mug* személy és pataknév (pld. *Mogfő*, *Komárom*, *Mug-sár*, *Bihar*). Ezek az összetett nevek köznévképpen szerepelnek és mindig hegyecskét vagy dombot jelölnek. Jelenlétüket eddig nem tudták (l. Schlágl *Szójegyzék, Szamota-Simonyi*).

A *Monmulató* mint fentebb mondtuk alkalmasint összetett szó. Ezt mutatja a bajnai *Mulatóhegy* is. Balatonfüred határában van *Méhmulató* (Jankó), a pest-nógrádi határon *Mulatóhegy*, nem

messze tőle *Malotahegy*, Zemplénben *Mulató* (Lipszky), Mágyarvalkón *Kis-és Nagymalató* stb.

Mi azt hisszük, hogy a *malató* (mulató) helynév a szláv eredetű *malát*, *malád* szavunkból származik, mely elsődlegesen fiatal, különösen fűzhajtást, csepőtét, azután füzes, cserjés, bokros helyet jelent (van fűzmalát, de van malogyafűz, sőt malogyatölgy szavunk is). A *malató* (mulató, malota) tehát (talán a cser, csere, cserő; gyep, gyepe, gyepe, harab és harabó növényhelynevek és egyebek analógiájára) nedves, füzes, mélyebb, vagy száraz csepőtés, emeltebb helyet jelenthet [még *Pásztoró* nevű dombot is említenek a Maros mellett; volt *Megyerő* és *Mizserő* is, aztán *Avató* és *Aszaló*, *Máho* stb. A *malát* ma is él mint családnév, a *fűz* pedig a régiségben élt. Egy helyen *malagaya* van mint határfa, ez talán íráshiba *malagya* helyett. A szabolcsi *Malatova* mocsár is ide tartozhat]. Valószínűleg ez a szó rejtőzik *Malatin* (Árva, Liptó), *Malatincz* (Szerém), *Maladé* (Kraszna. v. ö. Macs, Mácsé, Mácsa, Csém, Csem, Csemő), *Maládnok* (Fejér, Bodmér m.) [v. ö. Aszajnok = Oszoly + nok hegynév.] *Malonya* (Bars), *Malatk* és *Maragha* (Somogy) stb. helyneveinkben is.

Hogy a *Csikóvár* és az alkalmasint későbbi *Csikóhegy* kissé szokatlan helynevünk nem inkább *Cikóvár* és *Cikóhegy*-e, nem tudjuk biztosan eldönteni. Annyi kétségtelen, hogy a XV. sz.-ban élt itt Pilis megyében egy pomázi előnevet viselő *Cikó* (esetleg *Csikó*) család s így valószínű, hogy a vár, illetőleg hegy ettől kapta nevét. De ha Csikónak kell is olvasnunk e nevet, a csikó szavunknak ahhoz alig lehet köze. [Igaz, hogy egy helyen ezt látjuk: „Chika filia zegen (szegény)” s ezt csikónak is olvashatjuk, mert a régiségben így mondták: „kicsiny csikó

voltam, mikor” stb., vagyis kis gyerek voltam. Élt egy *Kancza* család Zalában, de lehetséges, hogy ez a *Gancza* v. *Gancsa* (u. ott) helynévvel (ma *Ganicsa*) függ össze]. *Cikó* családnévvel már a XII. sz.-ban találkozunk, Temesben pedig a XV. sz.-ban élt egy ilyen nevű család s ennek birtoka Cikóvásárhely, város és vár volt. (M. Nyelv. XII. 18. Az egyéb Cikó családokat s a velük összefüggő helyneveket lásd u. itt, mi ezt azzal pótoljuk meg, hogy *Kádár* monográfiája szerint Szoln. Dobokában is volt egy Cikó család).

A régiségben előfordulnak ugyan ilyen helynevek: *Lódombi*, *Sertéshegy*, *Szamár*, *Szamárdi*, *Szamárszigete*, *Szamárjölde*, *Szamárkő*, *Szamárvár*, stb. de a „szamár” itt alkalmasint személynév. Mert lehet: *Tinód*, *Ököröd*, *Söröd*, *Báránd*, *Disznód*, *Lovad*, sőt *Tikod*, *Libád* stb. helynevünk a megfelelő állatnévből, de már *Csikóvár* valószínűleg személynévből keletkezett, a Csikóhegy pedig alkalmasint a Csikó v. Cikóvárból lett. Saskő, Hollókő, Solyomkő s ebből Sasvár, Hollóvár, Solyomvár, érthető ugyan (Oroszlánkő?), de már Csókakő és Csókavár minden bizonnyal kétséges, amikor a Csóka személynév olyan gyakori volt hajdanta. *Görényvár* sem a görénnyel, hanem a Görény családdal függ össze, amint ugyanott (Komáromi Vértessalja) a *Tekevár* sem közvetlenül a teke (törökül kecske), hanem a *Teke* családtól kapta nevét.

Lehetséges talán a következő magyarázat is: *Cika* és *Cikor* személynévünk élt, ha az olvasás helyes. (Mindkettő a pannonthalmi apátság szolgája volt 1137-ben). A *cikó* régen tölgyet jelentett, bár e szóra az *Etym. Szótár* azt mondja, hogy eredete ismeretlen, s hangalakja se biztos, mégis felvetjük, vajjon a *Cikó*, *Cika* (*Cike*?) családnév nem ebből van-e képezve (mert Tölgy nevű családunk

volt s Cikából lehet *Cikar* v. *Cikor* esetleg *Cikó* is, v. ö. *Mics*, *Micse*, *Micser*, *Micsk*, *Micske*, *Micsker*, stb).

Harmadik lehetőség: Van egy *cikó* szavunk, mely kemencét jelent (eredeti jelentését nem ismerjük, M. Ny. XII. 15). De mivel „fonadéko“ is jelent, talán olyan viszony van közte és a kemence v. kürtő között, mint a *cserény* (cserfa) és kemence között, mert a vesszőből font kemencét is mondják cserénynek. *Pest*, *Pestes*, *Alpestes*, *Mészpest*, *Köpest* (hegynév!) helyneveink vannak (*Pest*, *Vas*, *Bihar*, *Zemplén*, *Szoln*, *Doboka*, *Hunyad*), a *kemence* helynév is gyakori a régi-ségben, (még *Fornax* néven is), nem lehetetlen tehát, hogy mindhárom, (t. i. *cikó*, *pest* és *kemence*) személynévként is szerepelhetett, bár kimutatni nem tudjuk, éppen úgy mint a hasonló jelentésű *milej* és *gógán* (M. Ny. IX. 177), amelyekből aztán helynevek lettek (Zala, Küküllő). A küküllői *Gógánvár* nevét *Pais Dezső* szerint (u. ott) „talán a kemencéhez való hasonlósága után kapta.“ Mi ezt oda helyesbítjük, hogy nem a kemence *alakja* után, hanem azért, mert a magas kéményű, terjedelmes sütőkemence, amint tudjuk arculatszabó épülete volt a régi váraknak, akárcsak a sarokbástyák. A személynévi eredetét azonban valószínűbbnek tartjuk. B. Zs.

Tebeora és Pazanduk. Ez a különösen hangzó két helynév (1212 és 1227-ből) amint tudjuk a buda-kiscelli tetőn feküdt falvakat jelöli. *Tebeora* összetett szó: *tepe* (török nyelven domb) és *ora*, vagy újabban *orra* szóból, vagyis annyi mint domb v. halomorra (A „b“ és „p“ váltakozásokra: *Kabol* és *Kapol*, *Bekud* és *Pekud* stb). Megfelel neki *Bikor* (= *Bükorr*), vagy *Vasora* (1225, a m. *Vashegyorra*, *Vas-torok* stb.) Az oklevél különben vele együtt említi az *Orbeora* hegyet ugyanott. A komáromi Csallóközben van *Tebehát* pusztja; [a síma, lapos „hát“

feltűnően sűrű topográfiai „név“ itt. Ime: *Császa*, *Cser*, *Ektó*, *Ér*, *Gödör*, *Hajó*, *Kaval*, *Lapu*, *Rakó* és *Állószeghát*], nem messze volt tőle a kicsinyítő képzős *Tepecs*, halastó (ugyanott van *Megyer* és *Megyeres*, máshol *Inár* és *Inárcs* stb.). *Tepécs* mint dűlőnév a Balaton mellett is van *Rendesen* és *Kövágóórsón*, *Tepe*, *Tepej*, *Tepély* helyneveink van *Győrben*, *Veszprémben*, *Somogyban*, *Hevesben* és *Biharban*. (Ez is kicsinyítővel van képezve, v. ö. *Kava* és *Kaval* Csallóközben, ilyen lehet *Csep* és *Csepel*, vagy *Aszó* és *Ászal* Fehérvár mellett, *Vaj* és *Vajal* Mór mellett stb.). *Tebe* van *Borsodban* és *Csonkatebe* *Pestben* (v. ö. *Csonka-hegyhát* *Zalában*).

Van azonban egy *Tebe* személynévünk is, de ez a nyelvészek szerint a *Tobaldus* névvel függ össze, a *Teber*, *Teberzsek*, (*Temer*, *Temerkény*) helyneveink pedig *Gombocz* szerint (Magyar Nyelv X) a kún-besenyő *Temir*, *Tebir* (= vas) szóból származik. [Csak mellékesen jegyezzük meg ezzel a szóval kapcsolatban, hogy mint laikusok nem értjük tisztán *Gombocz*nak azt az állítását, hogy a magyar „iker“ szó első tagjának „i“-je miért újabb fejlemény egy zárt „e“-ből (pld. *király* = *kerály*), mikor legrégibb emlékeinkben ilyeneket olvasunk: *ikerbukur* (kettősbokor), *ikirgyertyán*, *háromikrú* *tölgyfa* stb.

A „vas“ szóval képzett helyneveink pld. *Vashegy*, *Vasalja*, *Vasláb* stb. úgy látszik a hegynévként sűrűn használt török *Temir*-ből vannak magyarosítva, sőt mintha a *temir* vagy *vas*, egyenesen hegyet jelentene a magyarban].

Pazanduk-ot, *Paranduk*-nak, *Parad-nuk*-nak és *Pazandak*-nak is írják (két helység volt egymás mellett még 1453-ban is), Ennek alapszáva az ismeretlen jelentésű *Pazan* lehet, mert ilyen helyneveink régebben volt (volt *Pazan* tó is). a *duk* v. *dik* (uk, ik) pedig valami képző, egészen bátorita-

lanul mondva, talán az, amelyiket *Szlínyel* sejt *temér-dek* (= vaskos, vastag) szavunkban. [V. ö. *Temer*, *Temerd*, *Temerdek*, *Tomor*, *Tomord*, *Tomordok*, *Zomor* *Zomordok*, *Keme*, *Kemel*, *Kemeld*, *Kemelduk* helyneveinket. (Tomoldoktető Kalotaszentkirály határában, *Tomor*, *Tomol*, *Tamar*, *Tamal* alakok változtatva használtatnak, amint van *Zámor* és *Zámoly*, vagy amint ángort és ángolyt, mondunk. Tatától északra fekszik Szomód község — régebben *Zumold*, *Szomold*, mint *Csulnok*, *Csalnok*, *Csolnok*, *Cselnek* — közvetlen szomszédságában pedig *Szömöldök* vagy *Szömördök* hegy].

A *Pazanduk* hely és személynévhez legalább így külsőleg hasonlít *Hayanduk* vagy *Hyanduk* (= Ajándék) szavunk (használatos személynév az Árpád-korban a *Maradékkal*, *Áldomással*, *Hivatallal*, *Vendéggel* stb. együtt. *Pais*, Magyar Nyelv XVII. XVIII., v. ö. ér, hér, Úrkút, Húrkút stb.). Hogy a *Pazan* lehet az alapszó, mutatja, hogy ugyanezt a helyet „d” képzővel 1417-ben *Pazand*-nak írták. Volt egy *Besse* személynévünk; talán ebből lett *Bessen* és *Bessend*, amint *Vassd*-ból lett *Vassán* és *Vassánd*. A pilisi Dorog község közelében, vagyis a budadorogi út táján volt *Bessendökutya*, azaz *Bessend* v. *Bessendi* kútja, vagyis *Bessenő kútja* (M. Ny. XVIII. 100). A besenyő, *becsenek* népnévről Gombocznak az a véleménye, hogy az alkalmasint a *becse* török kicsinyítő személynévből és *nek* képzőből alakult (M. Ny. XII. 285); az előbbieket és ennek alapján az a sejtésünk, hogy a *Pazan* szó is török eredetű s talán tovább elemezhető egy *Paz* és *Paza* szóra, amint *Baj*-ból lett *Baja* és *Bajan* (= gazdag, M. Ny. XI. 434). Annyi bizonyos, hogy Buda mellett török helynevek voltak (pld. *Tebersek*, *Pesty*: Helynevek) a távolabbi környékről nem is szólva. Arra nem gondolunk, hogy a

Pazon a gyakori *Pozon* személynév is lehet. B. Zs.

Wientől Bécsig. Újra meg újra olvassuk azt a vádat, hogy a *geográfus tudósok* Bécs helyett Wien-t, Lipcse helyett Leipzig-ot írnak s ezzel elszakasztják a magyar szókincs történeti hagyományokon alapuló értékes részét. Szeretnők már egyszer végképpen tisztázni ezt a vitát. Mindenekelőtt is szó sem lehet arról, hogy a geográfusok tábora egységesen vallaná ezt az elvet. Az újabb események meg éppen nagyon megapaszították a „Wien“-pártiak táborát.

Ez az ügyimmár 30 esztendőnél régibb keletű. A berni nemzetközi geográfuskongresszuson elhatározták, hogy mindazoknak a népeknek a helyneveit, melyek latin abc-ét használnak, hivatalos helységnévtárak alapján kell írnia minden geográfusnak. Minthogy helységnéveink törzskönyvezése és részben magyarosítása akkor indult meg, a magyar geográfusok természetesen úgy hitték, hogy ez a megállapodás a magyar helynevek elfogadtatására igen alkalmas lesz. Ezért hosszú időn át csakugyan a magyar geográfusok tábora egységesen a berni határozat mellett foglalt állást. Azt várták, hogy ha mi Wient, Leipzigit, Bucurestit, Kjöbenhavent stb. írunk, a külföld térképeiről is el fognak tűnni *Maria Theresiopel*, *Szegedir*, *Klausenburg* stb. E helyett azonban még azt sem tudták elérni, hogy a quota arányában magyar pénzen készített hivatalos katonai térképekről eltűnjenek e provokáló nevek. Az osztrák rövidlátás gúnyolta a magyar óhajt, nem vette észre, hogy ezzel a nemzetet mélyen sérti, a monarchia érdekeit pedig éppen nem szolgálja kicsinyes csökönyösségével. A külföld pedig — ha nem is rokonszenvezett a némettel, öntudatlanul vette át a közkezenforgó német mappákról a magyar városok hagyományos vagy mestersé-

ges német nevelt. Közvetlenül a háború kitörése előtt a magyarországi helynevek pangermán célzatú helységnévtára is megjelent. Az idegen országok hivatalos helységnévtárainak használatát talán egyedül mi magyar geográfusok tekintettük komolyan kötelezőnek. Világosan kitűnt ez a nemzetközi villágtérkép ügyében egybehívott 1909. évi első londoni konferencián. Itt csakugyan szükség volt arra, hogy az illetékesek a nomenklatura tekintetében megegyezzenek, hiszen arról volt szó, hogy a magyar készítsen olyan térképet Magyarországról, a japáni Japánról stb. amelyet a világ minden tudósa használhasson. És mégis! Öreg professzorok, katonák, diplomaták, majd hajbakaptak, és végül is a „sovinista” álláspont győzött: — amennyiben a hivatalos néven kívül ott helyben lakók más nevet is használnak, zárójelben azt is ki kell tenni ezen nemzetközi hivatalos térképen. Tehát Stambul (Konstantinápoly), Kjöbenhavn (Koppenhága) és természetesen Brassó (Kronstadt), mert hiszen a legagilisabb német delegátusok kifejezetten éppen a *német szókincsről* nem akartak lemondani semmi áron sem.

Nálunk a tudományos világ nem geográfus része, különösen a *Magyar Tudományos Akadémia* vallotta mindig, hogy a magyar szókincsről, Bécs, Borszló, Lipcse, Turin, Nápoly, Krakkó stb. használatáról nem mondunk le. Az úgynevezett „hivatalos” helynevek használatával sok visszasság is járt. Ha elfogadjuk a berni határozatot, vajjon mit cselekszünk a megszállott ország-részek „hivatalos” cseh, oláh és szerb erőszakolt helyneveivel? Vajjon *Bratislavát*, *Kosicét*, *Clujt*, *Suboticét* stb. írunk-e ezentúl? Íme ez a kérdés nem csak szókincs kérdése — még annál is nagyobb értékek forognak kockán, amelyekről elavult, üres paragrafusok kedvéért talán még sem mondunk le!

De nem csak mi magyarok vagyunk ezzel a kérdéssel ilyenformán. Egy egész sereg — talán éppen nekünk rokonszenves nép nemzeti érzületét sértjük az úgynevezett hivatalos helynevek használatával (Pl. Krakkau, Lemberg Helsingfors stb.).

Egyébként is nagyon kétéssé az az eredmény, melyre a berni határozat következetes betartása vezetne. Úgy hisszük, hogy a böcsületes Koppenhága vagy Szentpétervár helyett erőszakolt Kjöbenhavn és Sankt Peterburg magyaros kiejtéséből a dán vagy az orosz alkalmasint soha rá nem ösmerne fővárosa nevére. Tehát mi szükség volt erre? Az egyetlen gyenge érv: a nemzetközi postaforgalom. Azért a néhány magyar levélért, ami esztendőnkint kimegy Koppenhágába és amúgy is olyan emberek írják, akik a címzést jól tudják, kár volna annyi magyar ajakra rákényszeríteni az idegenszerű nevet. És hogy minő fonák-ságok támadhatnak az ilyen túlzásokból, legjobban bizonyítja a *Wien* szó használata. Nekünk ugyan kevés közünk van ehhez és nagyon is sok jogunk van Bécs használatához. És íme megértük, hogy Budapest legforgalmasabb pontján olvashatjuk az olyan felírásokat, melyekből Bécs teljesen lemaradt pld. A wieni hajó állomása, Wienbe jegyet a 11. pénztárnál stb. És amíg a magyar utazóközönség jó része talán nem is tudja, mit jelent *Wien*, Budapesten egyre gyakrabban halljuk *beszédközben* is Bécs helyett *Wien-t*.

Ugyanakkor, amikor minálunk idáig utotak, az angol és amerikai nagy földrajzi társaságok hatalmas mozgalmat indítottak az egységes fonetikai írásmód érdekében. Erről majd más alkalommal számolunk be.

Nézetünk szerint a helyes eljárás a következő:

a) Mindenféle könyvben és térképen,

amely a magyar közönség számára készül, kizárólag az élő szókincset alkotó helyneveket használjuk (iskolai térképek).

b) Ha valószínű, hogy e kiadványok nemcsak a magyar közönség kezén fordulnak meg, akkor *zárójelben* a magyar helynévtől eltérő i. Jegen (hivatalos) alakja is feltüntethető (menetrendek, közlekedési, geológiai térképek stb).

c) Kifejezetten nemzetközi használatra készült hivatalos jellegű kiadványokon, pl. a nemzetközi (1:1.000.000) világ térképen első helyre írható a hivatalos helynév és zárójelbe esetleges magyar formája.

Kogutowicz Károly.

Nádkutak vagy lápi kutak. A víz-szerzés mindig a legnagyobb gondja volt az egyszerű embernek. A víz-szerzés számos módját eszelte ki az egyszerű ember, de mindig a talaj és a vidék felszíni viszonyai szerint volt kénytelen észjárását igazítani. Ahol patak vagy tó van, ott meg van oldva a nehéz probléma, csupán meríteni kell. A hortobágyi pásztor szarutűlökkel merített vizet régen, ma kalapját használja e célra. A tiszai halász különböző felszerelésű nyárfából saját maga készítette *szapolty* használt fel merítésre. De ahol a felszín alatt rejtőzik az életet adó víz, ott nehéz előteremteni. Az Alföld keménytalaján *sir* vagy *gödör* kutat ásnak. Gödröt ásnak a vízig s addig használják, míg a víz ki nem fogy belőle, aztán másikat, mélyebbet ásnak. Ha tovább mennek vagy ősszel beszorulnak, betemetik, tavasszal újat ásnak. Bojrogköz nagy kiterjedésű mocsárvilágában, ahol nagy kiterjedésben tőzeg fedi a felszínt sajátságos kutakat rögtönöznek. Egy jó vastag nádat vágnak — van miben válogatni, — a nád bütkeit vékony náddal átütögetik. Az ilyen két, két és fél méter hosszú nádcsovet bedugják a a méter vastag könnyen átszűrhető Föld és Ember II.

tőzefelszínen, le egészen a tiszta és hideg talajvizig, most egy jó tüdejű ember erősen megszívja. Először a szája sárral megy tele. Ezt kiköpi és aztán jó ízű tiszta hideg lápi vizet ihatik belőle egész nyáron. Hogy pedig minden szomjas utas és munkás ember tudja, hol van ilyen lápi kut, szépen kibontott nádbugát dugnak a szívócső mellé. A lápon az utak mentén számos ilyen nádbugát lenget a szél. Természetesen ez is csak egy nyáron tart, mert ősszel letörik vagy a téli árvíz elviszi. Tavasszal megint újat csinál a soha sem fáradó emberi szorgalom.

Ecsedi István.

A halvetők. A Hortobágy és az Alföld kis folyóvizei, erei mentén kutatva sokszor hall az ember a „vetni való halról“. A hal maga nagyon apró csuka vagy potyka fiu, melyet *terühálóval* vagy kis három-karikás versével fog ki a halász az ilyen álló erekből. Nagy munkába kerül míg pár darabot megejt. Ámde piacra nem való ez a „csepleszhal“, elfogyasztani sajnálja, tehát neveli. Ás vagy inkább még elrekeszt számukra egy „bányát.“ Nem egyéb ez, mint egy széles árok, melyből a földet kikubikolták töltésnek. Összeköttetése ugyan nincs a felszínen az érrel, de a felszín alatt a talajon keresztül állandóan szivárog bele a víz. Az ilyen kismélységű vízzel telt gödörbe önti a kis halakat. Őrzi, hogy ember vagy állat rá ne járjon. Trágyát vagy más hulladékot vet bele. Így nő aztán a kis hal pár hónapig a fog-ságban, mikor fél vagy háromnegyed kilósak, kihalássza és eladja. Ezek a halvetők ma is megvannak és nagyban fogják a vetni való halat, melyet a tiszai halász vissza dob a vízbe, hogy hadd nőjön.

Ecsedi István.

A csikgödrök. A szatmármegyei lápok vidékén, az egykor híres Ecsedi lápon sokszor mutogatnak a kutatóknak „csikgödröket.“ Rendszerint

kerek másfél méter széles gödrök ezek, melyekbe a csikász tavasszal vagy nyár folyamán a megfogott csikot beleönti. Sok-sok karcsu csikkas tartalmát önti a gödörbe. Vizet a föld árja ad nekik. A nap heve ellen náddal, vagy kákvál lefödi, télen szépen kifogja a naggyá nőtt csikot. A csik főleg téli eledel lévén, a legjobban a téli időszakban értékesíthetik. *Ecsedi István.*

Földrajzi furcsaságok. Egyik esti lap f. évi augusztus hó 6.-i számában olvassuk: „Három angol pilóta körül akarja röpiülni a földet. Január elején akarnak útra kelni Southamptonban, a *Csendes-óceánt átszelvén Lisszabonban fognak pihenni.*“

Kitűnő terméskilátások világszerzte. A római nemzetközi mezőgazdasági intézet jelentése szerint az amerikai termés 16 millió q-val haladja meg a tavalyit (7% emelkedés). Kanadában és Japánban igen jó termés volt az idén. Argentínából, Indiából és Ausztráliából rendkívül kedvező hírek érkeznek. Több oldalról megerősített hírek szerint Oroszországban idén nagy területet vettek művelés alá és a vetés igen jól áll. Romániában 30 millió q-ra becsülik a kivitelt kerülő gabonát. Jugoszláviában és Bulgáriában is kitűnők az eredmények. A Cseh és Szlovák Köztársaság területén is a tavalyinál jobb eredményeket értek el, egyedül kenyérmagvakban körülbelül 9 millió q-t (1920 : 15.5 1921 : 24.2); búzatermés 10.5 (1920 : 7.1), rozstermés 13.7 millió q (1920 : 8.4). (Prager Tagblatt).

Helynév-furcsaságok. A „Vereinigung alpinen Zeitungsverleger“ elhatározta, hogy hegycsúcsok kettős nevét ezentúl a csúcs *pontszerű* egyszerűségének megfelelően egy szóba írják pl. Sonklarspítze, Totesweib. Ezzel szemben folyók kettős nevét a *folyók elnyúltságának* megfelelően két szóba, írják. Nézetünk szerint az ilyen geomet-

riai, vagy geográfiai nyelvészkedés mindenestre már túlzás.

Nemzetközi vízügyi hivatal alakult 1921-ben Monacóban. 21 állam csatlakozott egyelőre és az intézmény a nemzeti vízügyi hivatalok munkáinak egybegyűjtésével és hasznosításával kíván foglalkozni. Úgy látszik azonban csak tengerekkel kapcsolatos ügyekről és a tengeri hajózásról van szó. Címe Bureau Hydrographique International 3 rue du Port, Monaco.

† **Albert, monacoi herceg** f. évi június hó 26.-án 74 éves korban meghalt. Tengerkutató munkásságával nagy tekintélynek örvendett tudományos körökben. Legnevezetesebb alkotása a monacoi nemzetközi tengerkutató intézet, legfontosabb műve az oceanok 1:10 milliós méretű térképe.

A „Wissenschaftliche Gesellschaft für Luftfahrt“ müncheni 7-ik gyűlésén, 1921. szeptember havában sok igen érdekes előadást tartottak. Ezidőszert a tudomány műszaki alkalmazásában még mindig Németországa a vezető szerep. Anglia arra törekszik, hogy Londonból a légiforgalom világközpontja váljék; ezért főként a vízirepülőgépek közlekedésén fáradozik. Az angol kereskedelmi légi forgalomban a behozatal 737.000 a kivitelt 376.000 font St. Könnyű és nagyértékű árukról van szó: ruha, kalap, piperecikkek, filmek stb). — A német légi útvonalhálózat immár igen sűrű. Keleten Danzig—Königsberg—Reval—Riga és Kiev, Bécs, délen Konstanz a végpontjai. 1921. nyarán elérték a németek a 7700 km. napi teljesítményt. A felszállások biztonsága Németországban 96—100 %-os. — Az amerikai viszonyok rendkívüli fejlődésről tanuskodnak. 17.000 km az útvonalak hossza, 270 a légikikötők, 88 a közl. társaságok, 1000 a gépek száma. 1920-ban 225.000 utast szállítottak s a napi teljesítmény 13.000 km volt. A hadilégiflotta 1600 tisztból,

15.500 főnyi legénységből állott. A légitánc 15 millió km-t járt meg, 93%-os biztonsággal és 36 millió levelet szállított. A légitánc költségesebb voltát máris egyensúlyozza a tetemesen nagyobb gyorsasága. Kubával pl. már kizárólag légi postaösszeköttetést tartanak fenn. (K. u. S. Z. 1921).

Nagyvárosok geográfiája. A közúti- és kisvasutak 1921. évi világkongresszusán, Bécsben ismertették Krisztiania közúti vasúthálózatának programját. Jelenlegi hossza 36·5 km, tervezett közúti vonalak hossza 34 km, a külvárosok építendő vasutainak hossza 60 km. A vasutakon teherárú forgalom is lesz. A belváros utcáiban csak egy irányban közlekednének a kocsik, végállomás a belső területen nem volna. — Amsterdam területét a múlt esztendőben tetemesen megnövelte (12800-ról 17500 ha-ra) s ennél fogva számos új közúti vasútvonalra lesz szüksége. Az új terület nagyobb-részt a tenger szintje alatt fekvő mocsaras rétet, tehát csakis a meglévő országútat lehetett felhasználni. 700.000 lakosával Amsterdammak csupán 59 km vasútja van. (Budapestnek 170.)

(K. u. S. Z. 1921).

Petróleumot, erre mutató nyomokat vagy földigázt találtak:

Spanyolország NW-i részén Caldrusnál; N-on a santanderi kormányzóság számos helyén; NE-en San Juan, Pons de Molina és San Florenze közelében; a középső részeken Siguenza-nál és Aragonnál; S-en különösen Villa Martinban és Argosban.

Görögországban Epiroszban Dragopaszsz környékén közel Janinához igen jelentős forrásra bukkantak.

Mezopotámiában Zachó-tól Bagdadig húzódnak a petróleum-mezők. Gazdagságukkal és jó minőségükkel különösen a zachói és gayarói források tűnnek ki. Az utóbbi minőségben meg-

egyeznek az amerikaiával.

Peru gazdag petróleum-mezőire a perui főkonzul hívta fel az angolok figyelmét. Egy angol társaság kivételével, amelynek termelése 1904-től 1920-ig 40.000 tonnáról 350.000 tonnára emelkedett, — az ország hatalmas petróleum telepei teljesen kiaknázatlanok.

Venezuelában Utapa környékén hihetetlen gazdag petróleum-forrásokra akadtak.

Kéz A.

(La Géographie 1922. II.)

A Német-Birodalom víziútjai. A birodalom csatornáinak és természetes víziútjainak száma mintegy 145, ebből 88 természetes és 27 mesterséges (88%) Poroszország területére esett. A birodalomnak az egyes országokkal kötött szerződése értelmében most valamennyi víziút tulajdona a birodalom tulajdonába ment át. Jelenleg 49 víziút építenek, ebből 32-öt Poroszországban.

A „Hanza” jelentősége. Gazdaságföldrajzi szempontból vizsgálta Rörig Fr. ezt a kérdést Lipcsében az „Universitätswoche“-n tartott előadásában. A németeknek XII. századbéli, az Elba-Saale vonalon való nagy keleti elnyomulásával szoros kapcsolatban állott a skandináv-szláv Keleti-Tenger céltudatos meghódítása Lübecktől Rigáig és Revalig. A német kereskedő közvetítette a keleti prémárút, viaszt, gabonát és mézet a nyugati ipari termékekért, a flamand posztóért. A XIV. században az addig szabad kereskedelmet protekciós gazdálkodás váltotta fel s a városi polgárságnak a Rajnatorkolattól a Dünáig terjedő összetartása így még hosszú időre biztosította a németeknek a hanza gazdálkodásrendszerének előnyeit.

A meteorológiát a német egyetemeken és technikai főiskolákon tekintettel a repülés térhódítására mind szélesebb keretekben adják elő. Tanárok: Kassner, Hellmann, Hergesell,

Wiechert, Georgii, Pepler és Schmauss. (La Géographie 1922. III). Kéz A.

Méterrendszer a távoli keleten és az U. S. A.-ban. A méterrendszer használata Japánban 1921-től, Kínában 1923-tól, Sziamban 1922-től kezdve kötelező. Az U. S. A. 1920. december 29-én alkotott törvényével, tíz évi átmenettel, — a méterrendszert kötelezővé tette. Kéz A

(Annale de Géographie 1921).

Mont-Blanc-alagút. Govi S. olasz mérnök veti föl ezt a tervet, melyről kimutatja, hogy igen csekély kanyarulatokkal és emelkedéssel köthetné össze Párist nemcsak északi Olaszországgal és az Adriával, hanem a Balkánnal is. 101 km-rel volna ez a vonal rövidebb a keleti expressz mai vonalánál. Csak-hogy az alagút megépítésén kívül az új útvonal alpesi részének jelentős szakaszait is meg kellene előbb építeni! (Pet. Mitt. 1921).

A Francia-Alpok vizierői. A háború alatt Franciaországban a vizierők kiaknázása igen fellendült. A Dauphiné fűrésztelepei és papiros- és keztyűgyárai, Lyonnais selyemszövői és a Jura csiszológépei ma már nem szorulnak sem fára, sem antracitra, sem barnaszénre. Egyre több gazdaságban is a villamoserőt használják, legnagyobb a jelentősége azonban a vegyi iparban és a vasiparban. Grenoble, Lyon, Valence, Saint-Etienne, Roanne, Marseille szintén az Alpok vizierőiből veszik a villanyáramot. Savoya és Dauphiné egyik másik vidékének a képe a hatalmas új gyártelepek, számos vasút és sűrű népesség révén teljesen megváltozott. A provençei csapadékban szegény vidék kevésbé alkalmas vízierőművek berendezésére. Az elektromos SE Franciaország népességének növekedése. Ma már kb. 100.000 munkás talál itt kenyeret, a kivándorlás teljesen megszűnt, sőt helyenkint szá-

mottevő a bevándorlás. A hábrú ki-törésekor a Francia-Alpokban mindössze 600.000 HP-t fejlesztettek, jelenleg már 1 1/3 milliónál többet. Ez idő szerint már csak a kanadai és. skandináv vizierők bőségesebbek a franciánál, Svájc 850.000 HP-vel negyedik helyre szorult (Revue de Paris). —z.

A Niger-völgy öntöző-műveinek tervezetét ismertetette Párisban az Académie d' Agriculture-ön Bélime.

A francia népszámlálás eredménye 1921 december 30-án jelent meg a Journal Officielben. Az adatok nem sok megnyugvást nyújtottak a győzelmi lázban égő francia nemzetnek, mert lakossága Elzász-Lotaringia bekebelezésének dacára az 1911. évinél kevesebb.

A departamentok, kerületek, járások és községek száma 1911-től 1922-ig a következő változásokat mutatja:

	1921	1921	Növekedés
Departementok	87	90	3
Kerületek	362	385	23
Jársók	2915	3019	104
Községek	36241	37963	1722

A növekedés nagy részét Elzász-Lotaringia okozza, három departement-tal: Moselle, Bas-Rhin és Haut-Rhin.

A lakosság száma a 87 háború előtti departementben 37,500.017, ami az 1911-es népszámnál 2,104.975 lélekkel kevesebb. Ez a lélekszám 192.973-mal, a népszámlálás idején távollévő katonák és tengerészek számával nagyobbítandó.

Míg a háború előtti Francia területek lakossága 2,104.975 lélekkel kevesebbedt, Elzász-Lotaringia bekebelezésével a mai Franciaország 1,709.749 lakost nyert s az összes lakosság száma 39,209.766 (39,402.739 a külföldön levőkkel együtt) szemben az 1911 évi 39,604.992-vel.

A mai Franciaország lakosságának

lélekszáma tehát, Elzász-Lotaringia bekebelezése után is 395.226 lélek veszteséget mutat az 1911-es állapothoz képest.

Népmozgalmi adatok. A városi lakosság szaporodik a földművelő nép rovására. A 30.000-nél nagyobb lélekszámmal bíró városok a háború előtti departementokban 254.039 lélekkel szaporodtak, pedig Cannes, Carcassonne, Rochefort, Laval, Lens és Epinal a háborús pusztítások miatt kiestek a 30.000-es városok sorából, míg Alois, Colombes és Argenteuil túlhaladták a 30.000-es lélekszámot. Legjobban növekedett a lakosság a következő városokban: Lyon (37.796), Marseille (35.722), le Havre (27.215), Toulouse (25.858), Saint-Etienne (19.311), Paris (18.362), továbbá Clermont-Ferrand, Perpignan, Villeurbanne, Nantes, Nizza, Boulogne-sur-Seine.

A következő 15 városban volt több a lakos 100.000-nél:

Paris	2,906 472
Marseille	586.341
Lyon	561.592

Bordeaux	267.409
Lille	200.952
Nantes	183.404
Toulouse	175.484
St. Etienne	167.967
Strasbourg	166.767
Je Harre	163.374
Nizza	155.839
Rouen	123.712
Roubaix	113.265
Nancy	113.226
Toulon	106 331

A háború járta területen Meuse és Marne departementokban hét teljesen lakatlan község maradt.

Alpes-Maritimes, Bouches-du-Rhône, Hérault, Pyrénées-Orientales, Rhône, Seine, Seine-Inférieure és Seine-et-Oise departementok kivételével az összes departementokban csökkent a lakosság száma. A következő táblázat a tíz legnépesebb departement lakosságának változását mutatja 1911 és 1921 között.

Kéz A.

(La Géographie 1922. III.)

Locarno és Domodossola között rövidesen új vasútvonalat nyitnak meg.

Departementok :	L a k o s s á g		Növekedés	Csökkenés
	1911-ben	1921-ben		
Seine	4,154.042	4,411.691	257 649	
Nord	1,961.780	1,787.918		173,862
Pas-deCalais	1,068.185	989 967		78.218
Rhône	915.581	956.566	40.985	
Seine-et-Oise	817.617	921.673	104 056	
Seine-Inférieure	877.383	880 671	3.288	
Bouche-de Rhône	805.755	841 996	36.241	
Finistère	829.095	819.404		9.691
Bas-Rhin	809.771	762.514		47.257
A többi departementok	27,365.783	651.686	651 686	
Összesen	39,604.992	39,209 766	1,071 732	2,251.835

Csökkenés 395.225

Ezen az útvonalon Bernből 5—6 óra alatt lehet elérni Locarnot, míg eddig a Gotthardon át 10 órára volt szükség. Az új vonal Cento Vallin és Santa Marian halad át. (Weltwirtschaft 1922 4.)

A csehszlovák kormány Pergameni-t, a bruxelles-i egyetem földrajztanárát megbívtatja az új köztársaság tanulmányozására.

(La Géographie 1922. II.)

A Spitzbergák a szövetségesek négyes tanácsának ítélkezése óta Norvégia fönnhatósága alá tartoznak. Területük 66.615 négyzetkilométer.

A Spitzbergák kutatása s kiaknázása. 1920 febr. 20 óta a Spitzbergák Norvégia és egyben a Föld, első poláris gyarmatai lettek. Norvég tudósok 1917 óta rendszeres terv alapján kutatják végig a szigeteket, előbb azoknak különösen W-i gyakraiban felkeresett részeit. Így a W-i részeket 20—100 km szélességben rendszeren térképezték s azokon hidrográfiai, geológiai, meteorológiai és botanikai tanulmányokat végeztek. Találtak szenet, platínát, aranyat, gipszet, színes márványt, aszbesztet, foszfátot, vasat és igen valószínű a petróleum jelenléte!

Míg a tudósok a szigetek megismerésén dolgoznak, az iparvállalatok megkezdték a sziget kiaknázását s ma már pl. tizennégy különböző társaság foglalkozik szénbányászattal.

Az alábbi táblázat érdekesen mutatja a széntermelés növekedését

	Tonna		Tonna
1906—1909	6.000	1916	20.000
1910	3.000	1917	26.000
1911	27.000	1918	63.000
1912	30.000	1919	102.000
1913	30.000	1920	111.000
1914	35.000	1921	153.000
1915	23.000		

Az eddig lakatlan Spitzbergák lassankint népesednek. Kezdetben csak nyáron keresték fel a munkások, ma már télen is folyik a munka s a fel-

halmozott anyagot nyáron szállítják el. 1917 óta — a háború okozta szénkrízis és Skandinávia elzártsága volt a fő ok, — a Spitzbergák télen és nyáron is lakottak.

Az alábbi táblázat a lakosság növekedését mutatja:

1908 nyarán	124	1917-18 telén	427
1909	107	1918 nyarán	894
1910	168	1918-19 telén	718
1911	239	1919 nyarán	900
1912	235	1919-20 telén	680
1913	253	1920 nyarán	1350
1914	331	1920-21 telén	943
1915	220	1921 nyarán	1315
1916	287	1921-22 telén	895
1917	563		

Nagyobb telepek és lakosságuk száma

	1920 nyarán	1920-21 telén
Longyear city	400	217
Green Harbour	200	120
Ny Aalasund	321	267
Bellssund	240	204

Longyear City a legnépesebb, bizonyos tekintetben a Spitzbergák fővárosa. Van villamos világítása, telefonja, kórháza, gyógyszerháza, iskolája, temploma, könyvtára, étterme, mozgóképszínháza, fürdője. Az orvosoknak különösen a skorbut ellen kell küzdeniök, bár mindig van a telepeken friss hús és hal, vannak tehének, amelyek a betegeket és gyermekeket látják el friss tejjel.

Kéz A.

(La Géographie 1922. V.)

Kereskedelmi hajóút az Ob és Jeniszel torkolatához. Érdekes kísérletet tett a szovjet, amikor Angliából Szipériába iparcikkeket hajóztatott, ahonnan viszont Arhangelszkbe szipériai gabonát az európai piacokra pedig szipériai nyersanyagokat vitetett. A terv végrehajtására Angliában öt hajót vásároltak, amelyeket egy drótnélküli távíróval ellátott jégtörő kísért. Az expedíció parancsnoka Sverdrup, Nansen egykori utitársa volt. A jégviszonyok tanulmányozására és a jéghegyek vonulási irányának megfigyelé-

sére kilenc drótnélküli táviróval ellátott meteorológiai állomást rendeztek be. A gőzösök kb. 11,000 tonnás rakományukkal (mezőgazdasági gépek, ásó, kapa, szög stb.) augusztus 12-én érték el a Murman partokat, ahonnan a meteorológiai megfigyelők útmutatása alapján szerencsésen elérték az Ob és a Jeniszei torkolatát. Kirakodva, négy gőzös Anglia részére grafitot, aszbesztet, bőroket stb. hajózott be és szibériai gabonával rakodott meg, amelyet Arhangelszkben fával akart felcserélni. Az Ob és Jeniszei torkolat vidékén csak augusztus 20-tól szeptember 20-ig tartózkodhattak. 17 nap alatt megcserélték a szükséges árukat és szeptember 18-án indultak vissza. A visszatérés bajosabb volt, hóviharral és jéggel kellett küzdeniök, de csak egy hajó szenvedett kárt. A kísérlet bizonyítja, hogy alapos technikai és tudományos segédeszközökkel Szibéria a Kara-tengeren át kereskedelmi hajókkal megközelíthető.

(La Géographie 1922 III.) Kéz A.

A nyugatafrikai francia gyarmatok legutóbbi népszámlálásának adatait a következők hasábon lévő táblázatban közöljük.

A 9.860 európai közül 7.895 francia, a bennszülöttek közül 24.998 francia állampolgár.

Kéz A.

(La Géographie 1922. II.)

Dél-Georgián több cethalászó-társaság telepedett le, mely azonban rablógazdálkodást folytat s így arra számíthatunk, hogy a ma még jövedelmező halászat idővel visszafejlődik. A telepések gözbárákkal rendelkeznek és a zsiradékok a helyszínen dolgozzák fel. 1911/12 évi termelés: 200.000, az 1913/14 évi 178.000 hordó zsír, melynek értéke több millió frank. (Mitt. G. Ges. Hamburg).

A Szt. Lőrinc folyót az Ontarioig tengeri hajók részére is hajózhatóvá akarja tenni az Unió és Kanada kormánya. Megbízásukra a csatornaépí-

A gyarmat neve:	A lakosság száma	A bennszülöttek száma	Európaiak száma	Népűrűség (km ²)
Szenegál	1,225.523	1,220.236	5.287	64
Mauretanie	261.746	261.532	214	06
Francia-Guinea	1,875.951	1,874.565	1.386	8
Elefántcsontpart	1.545.680	1,544.845	835	49
Dahomey	842.137	841.599	538	78
Francia Szudán	2,474.589	2,473.606	983	26
Haute-Volta	2,973.442	2,973.251	191	99
Niger területe	1,084.043	1,083.827	216	09
Togo	670.904	—	—	128
Összesen	12,954.015	12,943.955	9.860	

tési terveket már elkészítették. A csatorna egyelőre 7 1/2 m. mély volna, 298 km. hosszú, 67.2 m. szintkülönbséget kell leküzdeni 7 zsilippel. A munkát 8 év alatt akarják befejezni.

(Weltwirtschaft 1922 IV.) Kéz A.

Nyugat-Indiáról tartott előadást W. Drascher Hamburgban. Az amerikai imperializmus XIX. és XX. századbeli terjeszkedésének történetét ismertette. Először csupán déli flotta-bázisról volt szó. Később mindazokra a pontokra rátette az Unió kezét, melyek a tervezett középamerikai csatornához vezető fontosabb útvonal mentén, kivált az Antillákban terültek el. A spanyol-amerikai háború óta az egész nyugat-indiai földközi tenger mellékének kereskedelmét, politikai vezetését s végül katonai kormányzását is magához ragadta. A világháború adta erre az utolsó lökést: ma a terület az Egyesült-Államok gyarmata és a Karaibi Tenger

az USA beltengere. (Mitt. G. Ges. Hamburg.) —z.

Tessenről és Knudsenről, Amundsen 1918-as északsarki expedíciójának tagjairól, akik a Maud-ot 1918 októberében a Cseljuszkin fok közelében elhagyták, szomorú hírt hoz a táviró. A kutatásukra indult Jacobsen kapitány 1922 febr. 18-ról jelenti, hogy a Wild-fok közelében (k. h. 91° 31') megtalálta egy jegyzetüket. Eszerint 1918 november közepe táján jártak erre, rak-

tárukban a víz sok kárt tett, de egészségesen indultak el a Dickson-öböl felé a Jeniszei torkolatához. A Wild-fok környékén (a távolságról nem szól) Jacobsen tűzhely nyomaira és emberi maradványra talált. Azt hiszi, hogy a keresettek egyike meghalt és a hullát az életben maradt társ, hogy azt a medvéktől megmentse, — elégette. Más-
hol nyomra nem akadtak. Kéz A

(La Géographie 1922 III)

Földrajzi oktatás

Kultúrgeográfia és középiskola.

Az emberiség életét gyökerében megrázó viharok, katasztrófális átalakulások nyomán, amidőn egy új berendezkedés, új miliő körvonalai kezdenek kibontakozni, fokozott erővel nyomul előtérbe az embernek önmaga megismerésére irányuló vágya. Az emberre vonatkozó tudományok észrevétlenül nyomulnak ilyenkor előtérbe, hogy az embert mint tér és időbeli kontinuum átsuhanó parányát, önmagára eszméltetve, eltöltsék azzal a hittel és bizalommal, mely nélkül minden küzdelem eleve reménytelené válik. Ilyenkor válnak az addig a részletkérdések megoldását célul kitűző tudományok filozófikussá, elvetve egy pillanatra az adatgyűjtés addig minden energiát felemésztő irányát.

A római impérium felbomlási processzusa óta soha az emberiség életében oly megszakítás nélküli átértékelési folyamat nem ment végbe, mint a XIX. század folyamán; a XVIII. század végének nagy gazdasági forradalma, a napoleoni háborúk után egy látszólagos nyugalmi stádiumba jut, a valóságban azonban annál intenzívebben érlelődik, hogy a 70-es és 80-as évek imperialisztikus kapitalizmusával nagyobb szakadékok teremtsen megelőző évszázada, mint az azt megelőző évezred között. A technika szédületes ki-fejlődése új társadalmi rétegeket dob felszínre, melyek nem veszik észre hogy rettenetes gyorsasággal közelednek az apokalipszis borzalmait messze túlhaladó katasztrófa felé.

A katasztrófa bekövetkezett és ma már érezzük és tudjuk, egy egész világ süllyedt el benne, mely soha többé vissza jönni nem fog. Új élet bontakozik ki ma még halávány körvonalakban a messze jövő kódéból s mi ennek a szomorú átmenetnek részesei, önmagunk felé fordulva, szinte elfeledkezve a rajtunk kívül eső világ valóságáról, próbálunk feleletet adni az önmagunkra vonatkozó kérdések tömegére. A modern embernek a háború előtt oly végtelenül szétszóródott pszichéje így emelkedik fokozott, elkerülhetetlenül szükséges önismeretté.

A XIX. század pozitívizmusa, a történelmi realizmus és a geográfiai tellurizmus után, új szintézisekhez jutottunk el, amelyek észrevétlenül vezet-